

tre 2 i 7 km d'altitud» (p. 188); la pluja és feble si la quantitat d'aigua caiguda en 30 minuts és «inferior a 3 mm» (p. 190) i és abundant si la quantitat recollida en 24 hores se situa entre «20 mm i 50 mm» (p. 191); es parla de *boirina* «quan la visibilitat és superior a 1 km però inferior als 10, i la humitat relativa de l'aire és igual o superior al 70%» (p. 192). L'obra prefereix parlar de *mil·límetres* i no de *litres per metre quadrat* en tractar d'intensitat i acumulació de la pluja, i inclou terminologia popular de l'estat de la mar (*bona mar, mala mar, mar picada, mar grossa...*), que defineix i que el lector pot contrastar amb la terminologia normalitzada, però s'oblida d'explicar què són les *rissagues* o *ressagues* «que a les Illes, especialment a Menorca, són freqüents» (p. 194).

El diccionari d'errors més freqüents és l'últim capítol abans de les referències en paper i en línia, i també abans de l'esment als serveis de consulta. Les 94 entrades revelen en general una llengua més resistent a la interferència: es proscriuen termes que avalen altres llibres d'estil de mitjans de comunicació en català, com *acabar amb* 'posar fi a', *aforament* 'cabuda', *anorèxic* 'anorèctic', *carpa* 'envelat', *casc antic* 'barri antic', *collisionar* 'xocar', *comptar amb* 'tenir', *de cara a* 'amb vista a', *espònsor* 'patrocinador', *vivenda* 'habitatge'... No hi ha permeabilitat als registres, tanmateix, perquè cap entrada del diccionari, incloent-hi la concordança del verb *haver-hi*, no és admesa en un registre informal. Curiosament, tampoc no es recullen errors de pronunciació. És meritòria, en canvi, la inclusió d'un bon nombre de locucions confusibles per causa d'una preposició mal utilitzada: **a l'actualitat* (en *l'actualitat*), **amb exclusió de* (a *exclusió de*), **en comparació amb* (en *comparació de*), **en motiu de* (amb *motiu de*), **en oposició a* (en *oposició amb*), etc.

Creiem que aquesta obra, amb els pros i els contres que hem assenyalat, ajuda a construir la llengua dels mitjans de comunicació des de l'òptica balearica. És efectivament un «bon punt de partida», que caldrà anar revisant d'acord amb l'evolució de la mateixa llengua estàndard i dels extensos coneixements que demostren les autores d'aquest llibre d'estil al voltant de la llengua dels informadors.

David PALOMA
Grup d'Estàndard Oral
Universitat Autònoma de Barcelona

SOLERVICENS, Josep / MOLL, Antoni Ll. (ed.) (2011): *La poètica renaixentista a Europa. Una recreació del llegat clàssic*. Barcelona: Punctum, 241 p. (Poètiques, 2).

Es tracta del segon volum de la col·lecció «Poètiques», complement de l'anterior *La poètica barroca a Europa* (2009), dels mateixos coordinadors. És fruit de la difusió dels estudis sobre teoria poètica a Barcelona i aglutina treballs d'investigadors d'aquí amb especialistes de França i Alemanya, la qual cosa ofereix un instrument útil d'actualització i reflexió sobre conceptes emblemàtics de la poètica renaixentista. Com diu J. Solervicens en la introducció: «La intenció del volum és analitzar el sistema teòric que articula la poètica renaixentista, precisar el sentit dels seus conceptes clau, fixar-ne la jerarquia i explicar-la a partir de la pròpia dinàmica de l'estructura teòrica i del pensament de l'època.» L'obra està articulada, d'acord amb la «Introducció» de J. Solervicens, en set col·laboracions: cinc sobre aspectes i problemes de conceptes clau de poètica i dues (la 4 i la 7) amb voluntat de síntesi i de donar una panoràmica de capítols més amplis com són els gèneres (4) i una d'històrica sobre la poètica als territoris de parla catalana (7). La primera, de B. Huss, tracta «La teoria del *furor poeticus* come arma dottrinaría: Ficino, Landino e il cinquecento» (19-44). L'objectiu de Huss (dintre de les línies d'investigació del grup de München «Pluralizzazione e autorità nella prima età moderna») és analitzar la difícil assimilació del concepte de *furor poeticus* de M. Ficino pels teòrics de les poètiques posteriors, especialment Chr. Landino i les poètiques del *cinquecento* de Lorenzo Giacomini i F. Patrizi bàsicament aristotèlics. El treball ofereix primer una exposició molt didàctica i clara de la posició del *furor poeticus* dintre del platonisme de M. Ficino per mostrar després els problemes de Landino per fer encaixar aquesta teoria de poètica amb la visió retòrica i normativa dels seus comentaris (fer coexistir poètica i retòrica és un vell

problema que ja tenia el propi Horaci a l'*Arts*). Els aristotèlics del XVI naturalment consideren el furor poètic com «finzione vanissima contraria a la ragione» (Giacomini 1587) i li donen explicacions més materialistes i menys nobles de fisiologia aristotèlica amb consells d'estudi, colzes i *labor limae*. Però el furor segueix viu en d'altres teòrics com F. Patrizi (1586), i es recupera a través de la teoria de les inclinacions i enginys (recordem que uns anys abans escriu J. Huarte de San Juan l'*Examen de ingenios* [1575]) predisposats als diversos gèneres poètics. La segona de R. Friedlein «El furor poètic escenificat» (p. 47-66) estudia els passatges amb escenificació narrativa dedicats a la inspiració poètica en textos propers a l'èpica heroica: al llibre de cavalleries *Clarimundo* de João de Barros, al poema *Microcosme* de M. Scève y a l'*Araucana* d'A. de Ercilla. La tercera de B. Kappl, «Aristotelian katharsis in renaissance poetics» (p. 69-97) analitza les diverses interpretacions que pot tenir el discutit concepte de *catharsis* entre els primers intèrprets de la *Poètica* a la segona meitat del s. XVI. Dedicat la primera part a una exposició més o menys clara del significat del famós terme a l'obra del filòsof, defensant una relació entre el significat moral, producte del coneixement («a cultivation of emotions»), i el fisiològic o mèdic de la purificació de les emocions. La segona part es dedica a les definicions de diversos tractadistes: Robortello, Maggi, Castelvetro, Piccolomini, Giacomini i Minturno. En ells Kappl ressalta la influència de la psicologia estoica que aconsella eliminar les passions i emocions que porta a interpretacions de *catharsis* com a «quasi-mechanical elimination» d'emocions nocives (Maggi, Minturno) o «hardening against emotions» (Robortello, Castelvetro). Excepcionalment Giacomini interpreta el terme com a «physiological purgation» que el col·locaria en una posició propera a la interpretació tradicional entre classicistes moderns. La quarta de J. Solervicens porta el títol «De l'ampliació del sistema aristotèlic de gèneres a l'establiment d'un nou paradigma (1548-1601)» (101-135). Solervicens analitza els intents de crear sistemes de gèneres que trobem des de les *Explicationes* de Robortello (1548) al *Compendio* de Guarini (1601), deixant de banda les poètiques que simplement fan enumeracions de gèneres juxtaposats. L'autor els classifica en quatre tipus, tres de tradició aristotèlica: a. Purista: Robortello que fins i tot reconstrueix fidelment segons les directrius aristotèliques parts perdudes com la comèdia; b. Ampliació del sistema: Bonciani, Sigonio, Tasso, Viperano, Torelli, que introdueixen gèneres com el diàleg (imitació de reflexions), la novel·la (imitació d'accions) o la lírica (imitació d'afectes); c. Alternatiu: J.C. Scaligero, barrejant paràmetres aristotèlics, platònics i hermogenians, amb una tènue estructura, fa una de les grans sistematitzacions dels gèneres i no per casualitat és la poètica més llegida fins a la fi del Barroc. Solervicens dóna aquí un excel·lent resum; d. Un d'independent formant un nou paradigma amb mixtura de gèneres per Guarini, amb la inclusió de gèneres com la tragicomèdia i l'èpica mixta (l'*Orlando furioso*), que porta ja al paradigma del Barroc. La cinquena de A. Duprat porta el títol de «Le cheval de Troie. Mimesis et allégorie dans les poétiques de l'épopée au xviiè siècle» (139-155). L'autora de *Vraisemblances* (2009), senyala que en estudiar els tractats sobre l'epopeia, la investigació moderna ha donat més importància als aspectes de la teoria èpica que preparen i recolzen l'aparició de la novel·la moderna, en detriment de l'antic gènere èpic i les seves tècniques. En aquest sentit, Duprat subratlla el peculiar sentit que té la mimesis èpica com a imitació i continuïtat de textos anteriors (es tracta particularment de l'*Eneida*) i de l'al·legoria (els classicistes estem més acostumats a utilitzar el terme 'símbol' amb aquest ús), amb una defensa molt adequada d'aquesta figura. Segons l'autora l'al·legoria donaria pas a la ficció i a l'inrevés, l'al·legoria continuaria viva al s. XVII ocupant espais de la ficció. La sisena de R. Béhar, «Los sagrados despojos de la veneranda antigüedad: estilo poético y debate literario en torno a Fernando de Herrera» (p. 159-196), analitza diverses qüestions d'estilística, retòrica i cultura: el tema de la recuperació de les despulles de l'antiguitat que bastiran la Nova Roma, Sevilla, i simètricament la nova poesia al voltant de la figura d'Herrera i les seves *Anotaciones a Garcilaso* tot preparant el camí cap a l'estètica de Góngora; dedica després una secció a la influència de la retòrica d'Hermògenes en Herrera; i finalment tracta de la influència de Píndar, apreciat especialment com ideal de poesia heroica, en les *Anotaciones* i la poesia de l'autor hispalense i el seu cercle. A la setena, C. Esteve i A. Ll. Moll tracten al darrer capítol de «La poètica catalana del Renaixement: conceptes clau» (p. 199-241) en dues parts: A. Les poètiques clàssiques (la recepció a l'àmbit català [en el sentit de *Sprachraum*] del platonisme i aristotelisme) i B. La formació d'una poètica del vulgar català. A. Els conceptes clau del platonisme

s'estudien a partir del pròleg de Francesc Alegre a *Les Transformacions* d'Ovidi (1494) i la *Sylva* de Joan Angel González de 1525¹ (quant al nom «Àngel» crec ara que no és gentilici encara que existeix a València com a tal)². La secció dedicada a la difusió d'Aristòtil es recolza en els apunts manuscrits de Pere Joan Nunyes sobre la *Poètica* (ca. 1572) i el manual d'Antoni Lull, *De oratione libri VII* (1558), especialment en la secció dedicada al *decorum*. Potser en aquesta part s'hauria pogut afegir la disputa del ciceronianisme de tradició platònica (amb textos d'Antoni Agustín i Palmireno), tenint compte que enllaça amb la disputa equivalent en català amb Ausiàs March com idea o model a imitar que tracten després. B. La segona part sobre la poètica «en vulgar català» està centrada en tres temes: 1. La qüestió dels orígens i la seva antiguitat com argument històric i teòric per enaltir la poètica en vulgar; 2. La defensa d'Ausiàs March com autoritat i model, com ho són Ciceró, Virgili i Petrarca per les seves llengües; 3. Els orígens i progressos del català i la defensa de la Gaia ciència. La primera secció es basa en l'epístola a la duquesa de Soma de Joan Boscà (1543), on hi ha un esbós d'història literària, parlant dels provençals i d'«Osias March»; en el pròleg de Pere Antoni Beuter a la seva *Història de València* (1546) on la urgència d'enaltir la llengua (i enfrontar-se als poetes italianitzants en postures semblants a les de Cristóbal de Castillejo en castellà) el porta a mitificar els orígens, fent jocs de mans amb la cronologia (defensant l'anterioritat de Jordi de Sant Jordi del qual Petrarca «se aprovechó y hurtó de las trobes»); i la mateixa errada cronològica la trobem a Vicent Mariner, a la seva traducció llatina d'A. March (1633), substituint en aquest cas Sant Jordi per Ausiàs March. La segona secció analitza la recuperació d'Ausiàs March al XVI i XVII, fent palesa la transposició de conceptes clau de la fabricació del petrarquisme a Itàlia a la valoració de March. 3. Els autors analitzen a l'última secció les defenses de l'antiguitat del català i la seva proximitat al llatí que trobem a Martí de Viciana (1574) i el renaixement de la Gaia ciència amb *L'art nova de trobar* (posterior a 1555) enfrontada als estils clàssics i italianitzants que els autors posen en relació amb un cert esgotament europeu del model d'Itàlia.

El volum està ben editat, amb poques *errata*³, i cada article inclou la corresponent bibliografia citada, sempre ben actualitzada. Facilitaria la consulta un índex de noms, que sempre trobo a faltar en actes de congressos i obres col·lectives.

Joan F. ALCINA ROVIRA
Universitat Rovira i Virgili

1. Sobre J. Àngel González, voldria fer alguna precisió biogràfica: probablement no era de València sinó d'Aiora, seu del palau del marquesat del Cenete, perquè es presenta com formant part de la població d'aquesta ciutat en la Silva de c. 1540 a la rebuda de Mencia de Mendoza, v. 203-214, cosa que explicaria els lligams amb aquesta i el seu pare, cf. *CATEH*, TeatrEsco [en xarxa] s.v. «Gonzálbez».

2. Pel que diu un poema d'Alfons Ordóñez, professor a Roma i a l'Estudi General de València i editor dels *Poemata* de Pietro Martire d'Anghiera (València, 1520, al f. J6r-v.), dedicat justament al nom «Àngel» del seu deixeble (?) i company de feina: «Idem Alphonsus Ordonius ad Joannem Angelum tunc adulescentem nunc virum impense doctum sibi que amicissimum et publicae poetarum lectioni praefectum hos versiculos instar vaticinii scripsi alludens ad nomen: Angele, qui nomen coetu deducis ab alto: / omen ab aetherea iam trahis arce bonum. / Nec tibi crede datum nomen sine numine divum: / nuntiat (haud fallor) grandia bona tibi. / Angele (vaticinor) celebrabere docte per orbem: / hoc tibi nascenti sponte Thalia dedit / lauriger in cunis te iam sibi fovit Apollo: / ubera non fanti docta Minerva tulit. / Angele sydereas pulsabis nomine sedes: / vera cano: tanges nomine utrumque polum. / Aurea sublimis tendes ad sydera pennas: Angele, numen habet nomen in orbe tuum. [al marge: quia angelos nuntius]». *Nomen* en sentit genèric inclou *praenomen*, *nomen* i *cognomen* (de fonts, gentilici i sobrenom). No crec que si «Àngel» fóra un *nomen* amb valor de gentilici pogués parlar d'un «nomen datum» per inspiració de l'esperit dels déus i elegit en néixer per Talia. La forma «Joannes Angelus» apareix a les seves publicacions inicials fins 1530. A partir de llavors a «Angelus» afegeix «Gonsales/Gonsalves» (apareixen als títols les dues grafies). Crec doncs que utilitza dues formes: primer Àngel que és nom de fonts utilitzat com sobrenom o renom d'àngel o nunci de saviesa humanística (recolzat pels afalagadors dístics del mestre) i més madur i moderat acompanyat de «Gonsales/Gonsalves» que era el gentilici.

3. Alguna n'he trobada en les citacions llatines: seclī = sed(?), p. 207; ipsu= ipsum, primum loco uidet = primo loco uidetur (?), p. 208; ulgo = vulgo, p. 209, potser atribuïbles a l'edició citada.